

Jana Frantíková, DiS.

Dospívající dítě v náhradní rodině

Jana Frantíková, DiS.

Dospívající dítě v náhradní rodině

Pro činnost Občanského sdružení Rozum a Cit jsme si zvolili motto: „Nasloucháme s citem, pomáháme s rozumem.“ Věříme totiž, že jedině pokud budeme vám, náhradním rodičům, pozorně naslouchat a pokud spolu povedeme rozhovor o potřebách vašich dětí a vašich rodin, mohou vzniknout smysluplné a přínosné projekty.

Již před dvěma, třemi lety jsem začala uvažovat o ediční řadě praktických studijních materiálů pro náhradní rodiče. O takových „pěstounských kuchařkách“. O materiálech, ve kterých byste kromě odborného náhledu na danou problematiku našli praktické návody a inspirace. Těší mě, že se nám v rámci projektu „Program doprovázení pěstounských rodin“ podařilo prvních pět titulů této ediční řady vydat. Zvolili jsme témata, která jsou také předmětem našich seminářů a která jsou snad i vašimi nejžehavějšími tématy.

Děkuji projektovému týmu a zejména autorům, že vám můžeme tyto první příručky nabídnout. Přeji vám přínosné čtení.

Jaroslava Málíková
ředitelka OS Rozum a Cit

V ediční řadě praktických materiálů pro náhradní rodiče najdete také příručky, které se věnují následujícím tématům:

Dospívání

Dospívání je přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. Je to přechod mezi dobou závislosti a nezávislosti. Jedná se o období zhruba od 10 do 20 let. V této době dochází postupně k celkové proměně osobnosti. Tuto proměnu ovlivňují nejen faktory biologické, ale i psychické a sociální. Toto všechno se pochopitelně týká také dětí vyrostlých v náhradní rodinné péči. Mnozí rodiče se už předem bojí doby, kdy jejich přijaté děti (a nezáleží na tom, zda adoptivní, či vyrůstající v pěstounské péči) dospějí do tohoto období. Je to období, které je náročné pro všechny zúčastněné, a to nejen pro rodiče, ale i pro dospívající děti samotné.

Průběh dospívání a chování adolescentů závisí na mnoha okolnostech. A navíc je tento vývoj značně nerovnoměrný, a to mnohdy okolí zmate. Je velká propast mezi somatickým a sociálním zráním. *(Od dospívajícího očekáváme přece určitou zodpovědnost, moudrost, citlivost, pracovitost... a býváme mnohdy zaskočeni tím, že se stále chová jako malé dítě.)* Také vám nikdo nedá jednoznačnou odpověď na otázku, jakou měrou se budou podílet na utváření osobnosti dítěte vrozené dispozice, výchova v rodině a vliv okolí, a to zejména vrstevníků. U dětí, které se dostaly do náhradní rodinné péče později, může jejich dospívání poznamenat například i dlouhý pobyt v ústavních zařízeních nebo špatné životní zkušenosti z nefunkční rodiny (strádání, týrání, ba i zneužívání). Pro mnohé náhradní rodiče je minulost jejich přijatých dětí velkou neznámou. Mají jen kusé informace o biologické rodině dítěte a o tom, co dítě prožívalo dříve, se mohou jen dohadovat na podkladě soudních spisů a reakcí dítěte. *(Dvanáctiletá Lucka byla odebrána biologické rodině ve třech letech a v šesti letech se dostala do pěstounské rodiny. K novým rodičům velmi přilnula a v běžných situacích jim naprosto důvěřuje. Kdykoliv se ale venku náhle setmí, začne foukat vítr a spustí se prudký déšť, Lucka se přilepí k pěstounce a hystericky volá: „Nechod' pryč, já vím, že už se nevrátíš...“ A je lhostejno, zda pěstounka právě vaří, či se v pyžamu chystá do postele. Přestože Lucka má zkušenost, že nová máma neodejde, a počasi k tomu skutečně naprosto neláká, není Lucka schopna se zbavit paniky. Lze jen hádat, jakou zlou zkušenost prožila.)*

Odvahu pro toto období rodičům berou také všechny negativní řeči okolí *(...jen počkej, až bude v pubertě; když už teď neposlouchá, když si k tobě tohle dovolí, to uvidíš, co vám z něho vyroste; připravte se na to, že vám nakonec stejně uteče...).*

Dospívající začnou být pro své rodiče nesrozumitelní. Střídají se jim velmi často nálady, cítí se nemilovaní, komunikuje se s nimi velmi těžko a situace, do které vás dospívající dítě staví, bývají natolik absurdní, že často nevíte, zda se máte

rozesmát nebo rozplakat. *(Eliška chystala pro svou spolužačku k jejím patnáctým narozeninám dárek. Vyráběla pro ni kalendář s fotografiemi. Použila bez dovolení pastelky a papíry mladších sourozenců a za pracovní místo zvolila podlahu v ložnici rodičů. Dárek byl krásný, ale po Elišce zůstal obrovský nepořádek na koberci. Když ji tatínek normálním hlasem požádal, ať to po sobě uklidí, Eliška odpověděla: „Mě nevytočíš.“ Nakonec to uklidila. Tatínek to vyprávěl jako absurdní odpověď mamince a ta, protože s Eliškou trávila víc času, si jen v duchu řekla: „Díky Bohu, že se Eliška nevytočila.“)* Z každé takové a podobné situace může vzniknout naprosto nepřiměřený konflikt. A rodičům pak nezbude nic jiného, než si s nastalou situací nějak moudře poradit.

Také skončila doba, kdy byli rodiče pro své děti obdivovaným vzorem a bezvýhradnou autoritou. *(Myslíš, maminko, že až budu velká, budu taky tak šikovná, chytrá, úžasná, dokonalá... jako ty?)* V očích svých milovaných dětí jste najednou trapní a stydí se za vás. (A vy se často stydíte za ně.) Máte dojem, že čekají na každou vaši chybu. *(Před čtvrt hodinou jsi říkala, že bude oběd za deset minut; vidíš, jak lžeš, už ti nemůžu nikdy věřit.)*

Dospívající děti mluví často tak, že to rodiče zraňuje. *(Mami, proč sis tátu vlastně vzala? Jmenuj mi aspoň jednu jeho dobrou vlastnost. Pro jeho vzhled to určitě nebylo. Mami, proč nejsi vůbec na nic nadaná? Takhle se od tebe nemůžu nic naučit.)*

A to jsou jenom řeči. Závažnější je rizikové chování mnohých dospívajících dětí. A rodiče jen tiše doufají, že během této doby dítě neublíží sobě, ani druhým lidem.

Každé dítě – a pro teenagery to platí obzvlášť – potřebuje mít svůj životní prostor. Ale každé dítě také chce mít občas rodiče jen pro sebe. Většina dospívajících se nechce sdílet na požádání. Potřebují k tomu vhodný čas, prostor bez sourozenců a soustředěnou pozornost rodičů. Touží po tom, aby je rodiče vyslechli a brali vážně, ne aby se hned na začátku rozhovoru začali pohoršovat nebo radit. Komunikace s adolescentem je umění, které vyžaduje čas, empatii a moudrost. Často mají rodiče pocit, že se s dítětem nedomluví. Názory dospívajícího ty dospělé někdy opravdu dráždí. *(Já nebudu pořád jen uklízet, šetřit, žít takový omezený život jako vy... koupím si drahé auto, velký dům a budu mít služku a nebudu chodit do žádného nudného zaměstnání, ale budu jezdit po světě, a nemusím se učit žádný cizí jazyk, česky se snad domluví všude, ne...)* Budiž rodičům útěchou, že většina dětí vlastních nebo přijatých nakonec v dospělosti stejně napodobí životní styl rodiny, ve které vyrůstali, a své názory poměrně záhy poopraví...

Být rodičem dospívajícího dítěte v dnešní době není snadné, být rodičem přijatého dítěte, které dospívá, bývá ještě o něco těžší. Ve výchově adolescentů v NRP nemohou rodiče aplikovat zkušenosti ze svého dospívání. Nejenže ti to rodiče vyrůstali v jiné době (a v jiném společenském systému), ale zejména proto, že spoustu věcí nikdy nemuseli řešit. Nejobtížnější situaci mají prav-

děpodobně děti, které vyrůstají v náhradní rodině a jsou romského etnika. Ke všem otázkám, které si v této době děti pokládají v rámci hledání vlastní identity, přibude další: „Kam patříím?“ A společnost dává nevyslovenou odpověď: „Patříš k cikánům, těm, co kradou, žijí z dávek a nemají žádnou hodnotu...“ A rodiče stojící proti tomuto společenskému tlaku se snaží dítěti předat: „Milujeme tě, věříme ti, že z tebe vyroste slušný člověk, který dokáže vychovat i uživit svoje děti.“ O této skutečnosti musí být sami hluboce vnitřně přesvědčeni, a to i v konfliktní situaci, kdy stojí tvářív tvář velmi obtížnému pubertákovi.

Jenže nejen rodiče to mají těžké s dětmi, také děti to mají těžké s rodiči. Zkuste se chvilku vcítit do jejich kůže. Čtrnáctiletá Bohdanka, která vyrůstá ve velké pěstounské rodině s mladšími i staršími sourozenci, napsala knihu – Rady pro domácí přežití – kde radí dospívajícím slečnám, jak bez úrazu v rodině přežít. Tak teď předám slovo jí, aby vám v kapitole Úklid zprostředkovala i druhý úhel pohledu. Nemají to ti pubertáci s námi dospělými vždy snadné. A kdyby si navzájem neporadili, tak to období snad ani nepřežijí.

Úklid

Situace:

Přijdeš ze školy a mamka tě přivítá slovy: ...no teda holčičko, ty máš v pokoji takový nepořádek! Takový jsem v tvém věku nikdy neměla!

Odsekneš: Ale mami! Já si někdy uklidím. Mamka na to: Ne uklidíš si hned! Jinak nikam nepůjdeš! Naštvaně odkráčíš do pokoje, ale žádný nepořádek tam nevidíš... snad jen ty vyházené učebnice... no a sem tam papírek od bonbonu a taky trošku oblečení na podlaze... ale jinak nic nenormálního...

Co dělat?

Když tam máš tak málo věcí, tak to snad zmáckneš uklidit, ne? A pokud by tě to opravdu stálo takového času, zkus toto: Jdi k mamce a mírným hlasem jí řekni: „Hele mami, já ti slibuji, že si uklidím, jakmile přijdu od kámošky... jo?“

Co mamka na to?

Možná to s ní usmlouváš na nějaký čas, ale pak tě jednou stejně donutí si uklidit... většinou pod hrozbou domácího vězení či menšího přidělu sladkostí...

A co teda dělat, když tě mamka nažene do pokoje a přikáže uklidit pokoj?

Můžeš si třeba pozvat kámošku... to tě přinutí předtím trochu uklidit... a nebo jí pak poprosíš, aby ti s tím pomohla... ve dvou je to mnohem zábavnější!

Nebo můžeš podplatit sourozence... jistě si rádi vydělají! A ty budeš mít volno... ALE POZOR!

Když uklízí sourozenci, je dost možné, že příští měsíce nenajdeš mnoho věcí, protože ti je dají na úplně jiné místo, než obvykle...

Rodiče

To nejdůležitější, co mohou rodiče předat svým přijatým dětem, je správný model rodiny. Proto nikdy nesmí ztratit identitu jako manželé. Nejsou jen rodiči. Výchova dětí a péče o ně je náročná. Stojí spoustu času a energie. Obzvláště některé situace dají zabrat. [Z e-mailu, který napsala jedna pěstounka druhé: „Přišla jsem od zubařky, pusa mě bolela a zjistila jsem, že si děti mezi tím dělaly hranolky. Všude byl příšerný nepořádek. Rozzlobila jsem se. Holky se vzbchopily a začaly se mnou uklízet. Monika vzala fritovací hrnec, ten jí vyklouzl z ruky a třemi litry oleje ohodila sebe, mě a široké okolí... Já jsem vykřikla a Monča zkolabovala. Neunese udělat chybu. Měla hysterčák, nechtěla se převléknout, chodila po bytě a odkapával z ní olej. Už jsem to uklidila, ale třesou se mi ruce, tluče srdce (to je lepší varianta, než kdyby netlouklo, ale nemusí tak rychle...) a snědla jsem celou roládu, kterou jsem měla nachystanou pro návštěvu... A to byl našťestí olej už vychladlý, kdyby byl rozpálený, tak to mohl být úplně jiný příběh.“]

Proto manželé potřebují mít také pravidelný čas pro sebe navzájem a bez dětí. Nelze to zařídit vždy úplně snadno, ale je to důležité. Není potřeba si udělat několikadenní romantický výlet do útulného penzionu. Většinou se takový výlet ani příliš nepovede. Je s ním spojeno příliš mnoho nereálného očekávání. Mnohem vhodnější je, když jsou děti uloženy v posteli, vzít na chvíli psa a jít se společně projít, místo večerního dívání na televizi si společně

zahrát nějakou hru, a když už opravdu není jiná možnost, tak si aspoň naplánavat společnou práci, u které je možno neformálně povídat. Ale i každý z manželů potřebuje mít čas sám pro sebe. Obzvláště pro maminku (zejména pro tu, která se stará o více dětí anebo o postižené dítě) je důležité, aby se dostala na chvíli pryč z domova. Také kontakt s ostatními pěstounkami nebo adoptivními matkami, i kdyby to mohlo být jen přes internetové diskuse, je pro náhradní maminku velmi důležité. Některým problémům může porozumět jen žena, která se také stará o přijaté dospívající dítě. A pokud se historika, ze které náhradní maminka původně kolabovala, převypráví spřízněné a chápající duši, je možno se této historice nakonec i zasmát. *(Ctižádostivá třináctiletá Žanetka právě sedí nad slovíčky z angličtiny. Tentokrát ji učení ale moc nebaví. Plánuje si jiný program. Právě u dveří zazvonila kamarádka. Žanetka si uklízí učení se slovy: „Už mě to nebaví. Rozmyslela jsem se, nechci být učitelka, budu bezdomovec.“)*

Na rodiče dospívajících přijatých dětí jsou někdy kladeny nepřiměřené požadavky z mnoha stran, zejména ze školy. Obzvláště pro adoptivní maminky, které vychovávají jedno, maximálně dvě děti, je tlak na dokonalost jejich přijatých dětí k neunesení. Prožívají pocit viny, že kdyby byly schopnější matky, pak by jejich dítě bylo pořádnější, studijně zdatnější, poslušnější... Samy se jen těžko vyrovnávají nejen s limity, ale také s pubertálními projevy svých dětí a místo podpory a porozumění ze strany školy a okolí vnímají jen odsouzení. *(Hendikepovaný adoptovaný Jirka se učil kartáčníkem. Jednou si zavolala učitelka matku do školy a kárala ji, že se Jirkovi nedaří vyrábět kvalitní kartáče. „Paní Nováková, tak co s tím Jirkou budete dělat? Vždyť ony mu ty kartáče vůbec nejdou.“ Paní Nováková odjžděla s nesmírným pocitem viny, že je nemožná matka. Teprve po rozhovoru s manželem se uklidnila. „To je přece problém školy a ne náš. Vždyť věděli předem, jaký Jirka je. My za jeho nešikovnost nemůžeme.“ A aby to ještě trochu odlehčil a manželku povzbudil, spiklenecky povídá: „Ani geneticky tu nešikovnost po nás nezdědil.“ Paní Nováková se zasmála, ale pocit nedostatečnosti úplně nezmizel.)*

V mnoha rodičích, a to nejen adoptivních, ale i pěstounských je někde schovaný hádek strachu. Strach z toho, aby to jejich milované dítě jednou nedopadlo špatně. Pak situace, které by biologickému dítěti prošly snadno, někdy i s úsměvem, přijatému dítěti nejen neprojdou, ale většinou se nepřiměřeně (a někdy i nespravedlivě) vyhroť. *(Pětiletá adoptovaná romská Lenka pomáhala mamince luxovat a našla pod křeslem pětikorunu. Podala ji mamince a ta řekla: „Tak si ji dej do kasičky. A až půjdeme na nákup, můžeš si něco koupit.“ Druhý den Lenka zase našla na koberci pětikorunu a rovnou si ji hodila do kasičky. To už bylo mamince divné: tolik peněz se u nich na zemi přece nepovaluje. Pak viděla, co se děje. Lenka si vzala penízek z hrníčku, kam si maminka dávala drobné, pohodila ho na zem a za krátký čas ho na podlaze „našla“. Maminka propadla panice, zda to nejsou ty tolik obávané romské geny, které nutí už pětiletou holčičku krást. Nyní*

je lence dvanáct let a nikdy si už nevzala nic, co jí nepatří. Dokonce, když jedna holčička sebrala paní učitelce ze stolku bonbony a Leničce nabízela, ta si nevzala se slovy, že kradené bonbony nechce.)

U většiny přijatých dětí je nutné se smířit s limity. Ve skutečnosti je vlastně spíš normální, že se objevují problémy. Vždyť děti, které se dostávají do náhradní rodinné péče, mají za sebou už náročnou životní historii. Bývají z nesledovaných těhotenství matek, které se o své dítě nechtěly, nemohly nebo neměly starat. Otázka je: Proč? Co tyto děti geneticky zdědily po svých rodičích? Jak se na nich podepsal i sebekratší pobyt v ústavní výchově nebo v nefunkční rodině? To je všechno zátěž, se kterou děti jdou dále do života. Náhradní rodiče by si měli uvědomit jednu věc. ONI TY PROBLÉMY NEZAVINILI. ONI JSOU TĚMI, KTERÍ TYTO PROBLÉMY POMÁHAJÍ ŘEŠIT. A že výsledky na dětech nejsou vidět hned a na sto procent, to není přece vina náhradních rodičů.

Největší dárek, který mohou dát rodiče svým dospívajícím dětem, je to, že jsou rádi jejich rodiči. Když i na adolescentech dokáží objevit spoustu dobrých vlastností a radují se z drobných změn k dobrému, které se dějí v životě dítěte. Zním mnoho rodičů, jejichž přijaté děti jsou už dospělé. Tito rodiče mohou zpětně bilancovat: Co nám dalo a vzalo náhradní rodičovství? Mělo to vůbec smysl? Ale ono to má vždycky smysl. I když někdy je to těžké.

Občas slyším žadatele o náhradní rodinnou péči říkat: „Nevadí, když nevystuduje vysokou školu.“ Ale některým přijatým dětem se nepodaří ani dokončit učební obor. Rodiče si mohou dát u svých dětí jen ty cíle, které mohou ovlivnit oni sami. Jejich přijaté děti prožijí hezké dětství, budou mít někoho, kdo je má rád a komu osobně záleží na jejich životě. Ve vývoji dosáhnou horní hranice svých možností. Jejich rodiče jim pomohou objevit a rozvinout všechno jejich nadání a ocení každou dobrou vlastnost. Rodiče také otevrou ve svých přijatých dětech schopnost mít někoho rádi a předají správný model rodiny. I kdyby se dítěti během dospívání příliš nevedlo, má vždycky za sebou zázemí. A kdyby došlo k nejhoršímu a přijaté dítě opravdu v životě selhalo, pořád je velká naděje, že jeho vlastní děti už v ústavním zařízení neskončí. Budou mít funkční babičku a dědečka, možná také tetičky nebo strýčky, kteří by se o miminko postarali. A pokud by to z nějakého důvodu nešlo, určitě najdou co nejlepší řešení. *(Matka samožadatelka si vzala do adopce holčičku Marušku. V dospívání začaly s Maruškou problémy, stírala sexuální partnery a těsně po osmnáctém roce otěhotněla. Na začátku sedmého měsíce těhotenství se jí narodil chlapeček. Maruška péči o dítě nevládla. V té době se u ní také objevily problémy psychiatrického rázu a bylo zřejmé, že se o chlapce nikdy nedokáže postarat. Chlapeček byl umístěn do kojeneckého ústavu, kam za ním „babička“ pravidelně docházela a chlapečkovi se věnovala. Pro poměrně vysoký věk babičky jí nebyl chlapeček svěřen do péče. Babička proto zajistila, aby matka dala souhlas k adopci – otec nebyl uveden. Pro chlapečka se našla náhradní rodina, která přijala do své péče dítě a získala tím i novou babičku. Díky pravidelnému kontaktu s babičkou v době pobytu v ústavním zařízení nebyl*

chlapeček ani trochu opožděný. Vzájemné vztahy nových rodičů, dítěte i babičky jsou výborné. Chlapci je v současnosti třináct let a nejsou s ním žádné mimořádné problémy.)

Každý člověk se někdy zamýšlí nad svým životem. I lidé, kteří zvolili cestu náhradního rodičovství, si pokládají otázku: „Co nám dalo a vzalo náhradní rodičovství?“

Odpověď jedné maminky: *To je otázka, kterou jsem si svého času kladla dnes a denně. A víte, co je zajímavé? Čím déle žiji se svými darovanými dětmi, čím více je poznávám, tím více začínají pozitivita převažovat nad negativy. NRP mi vzala spoustu mých idealizovaných představ o ní, o dětech v NRP, o pěstounech i o sobě samé. Vzala mi spoustu energie, nervů a iluzi, že jsem v zásadě trpělivý člověk. Vzala mi představu, že na ty chudinky děti budu vždycky hodná. Vzala mi naději, že můj byt bude někdy stylový nebo alespoň uklizený. Vzala mi volný čas anebo spíš čas vůbec. Vzala mi také svobodu a možnost dělat si, kdy chci, co chci. Uvnitř jsem pořád máma od tří dětí. A vzala mi moje teoretické a idealistické přesvědčení, že existuje čirý altruismus. Myslím, že pěstounství nemůžete dělat dobře, když ho děláte „jen“ pro své děti. Musíte ho dělat i sami pro sebe, pro svůj dobrý pocit. A není na tom nic špatného ani sobeckého. Nikdo neudělá druhého šťastným, když se mu obětuje.*

A co mi NRP dala? Dala mému životu jiný rozměr. Mám teď radosti i starosti, aktivity a problémy, které jsem si neuměla nikdy představit a které mě zaměstnávají a naplňují 24 hodin denně. Dala mi možnost řešit nečekané a neobvyklé situace. Naučila mě skutečné toleranci vůči odlišnostem – mít své děti ráda ne přesto, že jsou jiné než já, ale s tím, že jsou jiné než já. Naučila mě přiznávat si, že dělám chyby, že všechno bez pomoci nezvládnou, a přivedla mne k poznání vlastních limitů. Naučila mě jiným hodnotám. Už vím, že výkon a výsledky nejsou zdaleka to nejdůležitější (a navíc jsou to pojmy velmi relativní, které teď vnímám úplně jinak než dřív). Získala jsem spoustu lásky a legrace. Našla jsem si životní roli, která mi vyhovuje a vlastně mě přes všechny problémy baví. Učím se poznávat své děti a přijímat je i s jejich zvláštnostmi a nedokonalostmi. A skrze ně se učím lépe poznávat a přijímat i sama sebe.

A odpověď druhé maminky: Náhradní rodičovství mě naučilo velké toleranci. Přijaté děti ve mně vzbudily schopnost radovat se z každého drobného pokroku. Netrápím se maličkostmi, problémy okolo dětí včetně jejich puberty beru jako životní výzvu. Přestala jsem se obviňovat z toho, že nikdy nebudu dokonalá matka, a zároveň neočekávám, že budu mít dokonalé děti. Už mě tolik nezajímá, co si o mně myslí lidé okolo mne. Jsem jiná, než bych byla, kdybych neprošla touto zkušeností. Vždycky jsem chtěla v životě dělat to, co má nějaký význam. A jeden ze smyslů života je pro mě v tom, že se mohu starat o děti, které by jinak neměly šanci na normální dětství. A jsem obohacena láskou svých dětí. A co mi náhradní rodičovství vzalo? Nikdy už nebudu žít klidný a bezproblémový život. Neudělám

v práci žádnou kariéru. Smířila jsem se s tím, že jsem pro okolí nápadná, někteří lidé mě kritizují a jiní bezmezně obdivují. Byt mám obyčejně zařízený, na každém volném místě jsou vystaveny výrobky dětí a neustále s někým něco řeším. Nikdy u nás není ticho. Hlídám, aby moje děti měly do školy všechno v pořádku, protože na náhradní rodinu je upřena větší pozornost. I tak mají děti ve škole dost problémů, jsou ve spoustě ohledů ještě příliš poznamenány minulostí. Ráda bych svoje děti ochránila před každým výsměchem, nespravedlivostí i odmítnutím, ale vím, že je to mimo moje možnosti, a tak se někdy jen kvůli dětem trápím a bojím se o ně.

Je důležité si připomínat, že i když právě teď mají rodiče doma dospívající dítě, s kterým jsou jenom problémy, s kterým řeší neustále lhaní, podvody, záchvaty vzteku i uražené mlčení a srdce se jim svírá obavou, že to přece „nemusí dobře dopadnout“, přesto péče i o toto dítě jejich život obohatila. Nakonec, byli to rodiče, kteří se rozhodli (buť z různých důvodů) pro cestu náhradního rodičovství.

Úkol rodičů

Jedním z velkých úkolů rodičů je pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí. A zásadní podmínkou tohoto úkolu je, aby dítě přiměřeně svému věku mělo samo o sobě co nejvíce informací. Na všech přípravách žadatelů se probírá téma „Jak říct pravdu osvojenému dítěti“. První, co by každé dítě mělo vědět, je fakt, že je přijaté, tj. že se mamince nenarodilo. Všichni žadatelé s tím souhlasí. V praxi se ale často stává, že dítě nastupuje do mateřské školy a ještě to neví. Anebo už to neví. Rodiče často argumentují tím, že dítě je ještě malé, že se o to nezajímá, že už mu to přece jednou řekli a není potřeba se k tomu stále vracet... I oni se totiž musí s faktem adopce vyrovnat a leckdy to bývají právě rodiče, kteří se nechtějí vracet k tomu, že dítě je „nevlastní“. (Helena se až v šestnácti letech dozvěděla, že je adoptované dítě. Řekla jí to sousedka, a navíc nepřilíš taktickým způsobem. Do té doby celkem bezproblémová slečna se najednou výrazně změnila. Přestala s rodiči komunikovat, začala se toulat po nocích s nevhodnou partou, nedokončila učební obor a propadala se čím dál více do závislosti na alkoholu. Navázala známost a posléze se vdala za alkoholika. Domů se vracela pouze pro peníze. Zpřetrhaný vztah se aspoň zčásti podařilo navázat až díky vnoučatům, neboť matka sama bez pomoci péči o děti nezvládla.)

V některých rodinách se sice obecně ví, že dítě je adoptované, ale ve skutečnosti se o tom nikdy nemluví. Je to takové rodinné tabu. A dospívající dítě se musí postavit do role toho statečného dospělého a chránit své rodiče před tím, aby se jim fakt adopce připomínal. Takže dítě pak nemá možnost s rodiči mluvit o svém hledání, nejistotě a touze poznat samo sebe prostřednictvím toho, že se něco dozví o své biologické rodině. Jestliže rodiče přijmou to, že adopce je možná jiný způsob rodičovství, ale v každém případě se jedná o plnohodnotné a rovnocenné rodičovství, nikoliv druhořadou náhradou místo biologického rodičovství, pak jsou připraveni pomoci dítěti řešit všechny jeho problémy. (Jedenáctiletá Olinka se přitulila k pěstounské mamince se slovy: „Já bych chtěla být jednou modelkou. Mně se líbí, když mám na sobě krásné šaty.“ Maminka se snažila holčičku trochu usměrnit a řekla: „Asi nebudeš moci být modelkou. Ty musíš být vysoké, a ty jsi mrňavá.“ „A musím vypadat jako ty?“ zeptala se Olinka. „Nemohla bych se podobat své pravé mámě?“ – „Budeš se podobat své pravé mámě, ale ta je taky malá, stejně jako já,“ vysvětlovala pěstounka. Olinka se rozplakala: „Já ji nikdy neuvídím, nevím, jak budu vypadat. A stýská se mi po ní!“ – „Až budeš velká, tak ji půjdeme navštívit, chceš?“ – „Nechci,“ rozhodně řekla Olinka, „ale jsem smutná, že mě nemá ráda.“ Pěstounka vzala Olinku do náruče, prožívala s ní její žal a zároveň byla ráda, že Olinku může v této těžké chvíli podepřít.)

Náhradní rodiče mají o biologických rodičích svých přijatých dětí jen kusé informace. Ale ty většinou stojí za to. Vědí, že otec je ve vězení pro loupežné přepadení, matka je prostitutka, závislá na drogách... Dítě by o sobě mělo vědět víc než sousedé. Jak mu pomoci najít svou identitu a vybudovat zdravé sebevědo-

mí a nepředat mu zároveň informaci: Jsi dítě přišerných rodičů. (Jedna pěstounka napsala: „Snažila jsem se najít nějaká pozitiva na otci svých holek. Jasně, že jsem nemohla říct: „Podívej se, kolik piv tvůj táta dokáže urazit za jeden večer.“ Anebo: „Uvědom si, jakou má bohatou slovní zásobu, pokud jde o obscenitu.“) Ale biologičtí rodiče dali život dítěti, které teď obohatilo život náhradních rodičů. Není správné soudit biologické rodiče a už vůbec ne se s nimi srovnávat. Nejde o to, je chválit ani omlouvat. Ale je dobré o nich hovořit s úctou. Vždyť nikdo z nás jsme nebyli v jejich situaci. A můžeme mít hlubokou vnitřní radost, že naše přijaté dítě má v životě jiné šance, než měli jeho biologičtí rodiče. Při čtení Moničina příběhu si lze snadno představit, kam se mohl ubírat její život, kdyby do něj nevstoupila „náhradní“ maminka.

Nejdříve se představím. Jmenuji se Monika a je mi 15 let. Žiji se svou pěstounskou maminkou, vlastní sestrou a nedávno přijatou sestrou, které je 5 roků. Navštěvuji základní školu, ve které si vedu velmi úspěšně. Jednou bych totiž chtěla pracovat s dětmi nebo s drogově závislými lidmi.

Vyrůstala jsem jako malé dítě, které nechápalo, co se okolo něho dělo. Asi jako každé dítě jsem si myslela, že vyrůstám v klidné rodině s milujícími rodiči. Jenže ono tomu bylo jinak, ale na to jsem přišla až mnohem později. Když jsem povyroستla, začala jsem chodit do školky. Vyzvedávala mě má sestra. Učitelce tvrdila, že jsou rodiče v práci. Jenže když jsme šly domů, nadávala na rodiče, že si v klidu chlastají v hospodě. Já už jsem věděla, co to znamená a co se bude odehrávat. Každý den v jakoukoliv hodinu se z našeho bytu ozýval křik, pláč, hluk z rozbíjených věcí či bití naší mámy nebo i nás. Cítila jsem se za to vinna, a často jsem se vysmekla své sestře, abych vyběhla na pomoc své mámě. Avšak nejhůř byly chvíle, kdy mi máma vyčítala, že jsem tátův mazánek a mně z jejích slov vždy vyznělo, že to snad já navádím tátu, aby ji bil. V těchto chvílích jsem ji přestávala mít ráda. Cítila jsem se zle a věřila tomu, co mi říkala.

Nehrála jsem si jako ostatní děti. Toulala jsem se venku. Věděla jsem, že jsem nepotřebná a nechtěla jsem slyšet hádky, pláč a bití. Chyběla mi láska, záviděla jsem jí ostatním dětem a doufala ve změnu. Ta byla ale k horšímu. Máma umřela. Její smrt mě dostala na dno, i přesto, že mi máma ublížila. Začala jsem se toulat s partou, pila jsem, kouřila a tahala se s klukama. Když jsem byla sama, myslela jsem na sebevraždu, např.: chtěla jsem skočit z okna, či pod auto atd. Ve škole mi to nešlo, jenže mně na tom nezáleželo – prostě jsem neměla důvod, proč se snažit. Mému otci to bylo lhostejné, ten si k nám zval spoustu žen a užíval si, my jsme pro něho neexistovaly. Svůj vztek jsem si vylévala na mentálně postižené sestře a dělala jsem si z ní sluhu. Šla jsem ve stopách svého táty. Myslela jsem, že je normální takhle s lidmi jednat. Nikdy jsem si nechtěla připustit, že můj táta dělá něco špatně. Prostě ze mne rostl člověk bez citu, něhy, lásky. Neplatila u nás žádná pravidla ani tresty. Mohly jsme krást, lhát a podvádět, a nic se nám nestalo. Jednoho dne se

to všechno změnilo. Začala nám pomáhat jedna paní. To se tátovi nelíbilo, a tak ji vyhodil. Ale ona o nás začala bojovat a získala nás do své péče. Táta dělal scény, řval nám pod okny a zvonil na nás. Já jsem byla šťastná, ale i nešťastná. Šťastná proto, že o mě moje nová maminka měla zájem a dávala nám najevo svou lásku. A nešťastná proto, že mi táty bylo líto a přála jsem si, abych se musela vrátit, aby táta nezůstal sám a nebyl tak nešťastný.

Po vysvětlení jsem pochopila, že jestli nás chce, musí jít na léčení. Já hloupá si myslela, že půjde, protože o nás stojí. A tak když táta řekl, že nikdy na žádné léčení nepůjde, byl to pro mne šok. Začátky v nové rodině byly kruté. Já jsem si totiž dělala iluze o svém tátovi a nedokázala jsem dát ani si vzít lásku, kterou mi dávali lidé kolem. Pohrdala jsem jimi a nevážila si jich, protože jsem si myslela, že to oni ublížili mému tátovi. Postupem času jsem však pochopila, že jsem tátovi lhostejná, a snažila jsem se vžít do nového prostředí. Bylo to těžké, neboť jsem zde měla určitá pravidla, která jsem musela dodržovat. Měla jsem povinnosti, které jsem musela udělat sama; ne má sestra za mě. Najednou se poznalo, když jsem lhala, podváděla či kradla. Měla jsem za to určité tresty. Tohle jsem nedokázala přijmout, dělala jsem scény, že to neumím a že je toho na mě moc, jen abych se pro mne nepříjemným věcem vyhnula. Nejtěžší pro mě bylo to, že jsem se musela učit pravidelně, psát úkoly a nesměla jsem se toulat venku. Postupně jsem ale přijala, že jsou v nové rodině určitá pravidla a povinnosti, které je třeba dodržovat, a začala jsem žít jako normální člověk. Jezdila jsem na výlety, ve škole se dostavily úspěchy a hlavně, mám milující maminku, která by nás nikdy nikomu nevrátila. Dlouho mi trvalo, než jsem zjistila, že mě má ráda a nevrátí mě, i když něco provedu.

Mým největším problémem je to, že se nechci o mámu dělit a žárlím. Mám už větší jistotu, že mě má ráda jako mé sestry. Jsem jí za všechno vděčná. I když jí to někdy nedávám moc najevo, vím, že ona to ví...

Ještě o něco náročnější to mají rodiče, kteří vychovávají přijaté dítě romského etnika. Tyto děti hledají svoji identitu ještě o něco složitěji. Pro většinové etnikum jsou jasní Romové, ale pro Romy jsou gádžové, protože mají životní styl, gesta i způsob mluvení těch „bílých“. A budovat v romských dětech zdravé sebevědomí (obzvlášť, pokud tyto děti nejsou zrovna studijní typy) je náročné. Noví rodiče nikdy nezažijí tu rasovou nenávisť na vlastní kůži tak, jak to prožívají jejich přijaté děti. (Ve škole jeden chlapec pohřešil peněženku. Hned to hlásil paní učitelce. Ta se obrátila k dětem se slovy: „Nevzal jste si někdo omylem Milanovu peněženku?“ A pak se podívala na jediného romského chlapce ve třídě, adoptovaného Michala, a zeptala se: „Michale, ty o tom taky nic nevíš? Jestli jsi to Milanovi vzal, tak mu to vrať.“ Michal nikdy ve třídě nic neukradl. Ale kdykoliv se někomu něco ztratilo, paní učitelka se obracela přímo na něj. Když o tom rodiče s učitelkou mluvili, ta si svého postoje nebyla vůbec vědoma. Rozhodně se nepovažovala za rasistku.)

I když tím, že si rodiče vezmou romské dítě, nejspíš také zažijí rasismus aspoň trochu na vlastní kůži. (Na chalupu ke svým známým přijela rodina s dospívajícím romským synem. V noci někdo v okolí vykradl auta a jejich majitelé nahlásili policii, že to byl ten cikán, co včera přijel. Policisté záhy dopadli jiného, a to „bílého“ pachatele, ale přesto známí požádali rodinu, aby k nim už na chalupu nejezdila. Neunesli, že by si sousedé mohli myslet, že mají něco společného s cikány.)

Hezkých příběhů, které přijatým romským dětem pomohou zvýšit vlastní hodnotu, je o hodně méně. Ale také jsou. (Maminka byla se svými přijatými romskými dětmi nakupovat v Tesku. Chtěla koupit u pultu maso, a tak postavila své dvě holčičky do fronty a stoupla si za ně. Když měly být na řadě, předběhla je jedna paní a začala si objednávat. Prodavačka chtěla paní vykázat z řady, ale maminka jen tiše zavrtěla hlavou. Nechtěla své dcery vystavit konfliktu. Když došla řada na ně, prodavačka povídá: „Ale vaše slečny tu byly první.“ „Máte pravdu,“ odpověděla maminka. Prodavačka jim začala dlouze vybírat to nejlepší maso. Když pak maminka odešla společně s dcerami kousek od pultu, přitáhla si jejich hlavy k sobě a pošeptala jim: „Holky, teď jsme měly díky vám protekci. Ta prodavačka byla taky Romka, a tak pro nás vybrala to nejlepší.“)

I dospívající děti se potřebují ujistit o naší lásce. Jinak projevujeme lásku desetiletému dítěti, jinak tomu, které už je plnoleté. Ty mladší děti si o projevy lásky a přijetí často samy řeknou. Přijdou se ještě pomazlit, stojí o pusy na dobrou noc a rády si s rodiči povídají o tom, kdo má koho rád a jak hodně. (Desetiletá Irenka se ptá: „Mami, máš mě ráda? A vzala by sis mě, kdybys věděla, že budu zlobit?“ Maminka odpoví: „Ale ty jsi docela hodná holka, já jsem byla připravená na to, že budeš zlobivější.“ Když na vysvědčení přinesla Irenka dvě trojky, ptala se trochu s obavami: „A měla bys mě ráda, kdybys měla samé trojky?“ A maminka ji ujistila: „Měla bych tě ráda, i kdybys měla samé pětky. Ale z lepších známek máš i ty sama větší radost.“ Irenka má spoustu dobrých vlastností, jenom na učení moc nadaná opravdu není. Její známky jí neseberou maminčinu lásku. Irenka to ví, pouze se o tom potřebuje někdy ujistit.)

Ale i ty skoro dospělé děti potřebují vědět, že jsou milované. Jen se jim to nedá tak snadno říct. Obecným rysem dospívání je, že děti v pubertě mají dojem, že je nikdo nemá rád. Ať rodiče udělají cokoliv (chtějí, aby si dítě uklidilo pokoj, učilo do školy, nedráždilo sourozence...), dá se to vysvětlit jedině tím, že jsou nespravedliví a své dítě nemají dost rádi. (Také to rodičům jednoznačně řeknou. A ne pouze jednou. Ono i být rodičem dospívajícího dítěte vyžaduje zdravé sebevědomí.)

Způsobů, jak dát i velkému dítěti najevo lásku, zájem a přijetí, je mnoho. Náhradní rodiče v tom musí být opravdu kreativní. (Barbora je čerstvě plnoletá. Do nové rodiny přišla až ve 12 letech a je velmi uzavřená. Pěstounka to řeší

tak, že si o vážných věcech píše s Bárou esemesky. Píše jí, že ji má ráda, že se na ni těší, že to Bára sluší... Když se Bára zamilovala, také to pěstounce dala vědět esemeskou. Pokud se pěstounka na textovou zprávu snaží navázat komunikací, nepovede se jí to. – Pěstounka Jany přišla na jiný způsob, který funguje. Se sedmnáctiletou Janou nešlo navázat oční kontakt. Jana si ale často stěžovala na to, že ji bolí záda. Pěstounka se naučila základy masáže a pravidelně Janě záda masíruje. Při této činnosti se Jana obvykle rozpovídá. – Luboš je adoptovaný šestnáctiletý kluk s lehkou mentální retardací. Jeho adoptivní otec je vysokoškolák – matematik. Dlouho nemohl najít se synem „společnou řeč“. Teprve když začali společně pracovat na opravě domu, zjistili, že si o některých věcech mohou při práci docela dobře popovídat. Luboš se ukázal na některé práce nejen zdatnější než táta, ale měl také spoustu dobrých technických nápadů.)

Povídání během společné činnosti vztahy velmi buduje. Dítě má rodiče samo pro sebe a zároveň dost svobody mluvit (či nemluvit), o čem chce. I rodičům se při společné práci o některých věcech snáze hovoří. Je to dobrý čas na to, aby si s dítětem „jenom“ vyprávěli a připomínali si různé společné zážitky.

Autoři Chapman a Campbell popisují ve své knize „Děti a pět jazyků lásky“ pět způsobů, jak dát svoji lásku dítěti najevo. To, co u jednoho člověka vyvolá pocit, že je milován, nemusí u někoho jiného působit stejně. Je nutné empiricky zjistit, jakému jazyku dítě rozumí, a tímto jazykem ho ujistit o své lásce.

První jazyk lásky jsou slova ujištění, např. sluší ti to; děkuji, hodně jsi mi pomohl; já vím, že to dokážeš; jsi báječná; rozumím ti... to jsou slova, která budují vztah.

Druhý jazyk lásky je soustředěná pozornost, povídání, naslouchání. Někteří rodiče jsou přesvědčeni, že svůj volný čas dětem věnují, ale vlastně se spolu pouze v určitý čas nacházejí na stejném místě.

Třetí jazyk lásky jsou dary. Některé děti prostě potřebují dostávat dárečky, aby se cítily být milovány. (Šetrná maminka vzala vždycky na výlet jídlo a pití z domova. Její dcera ale svoji hodnotu odečítá od toho, jak je rodiči obdarovávána. Maminka pochopila, že zajdou-li si na výletě do cukrárny na zmrzlinu či pití, sice něco utratí, ale ne zbytečně. Investuje do vztahu s dcerou.) To neznamená, že rodiče uspokojí každý, i nereálný nárok svého dítěte. (Když mi k Vánocům nechceš koupit notebook ani motorku, tak nechci nic, vykřikoval doma jeden teenager. Nutit se vyhověť takovému, a dokonce takto vyslovenému požadavku, opravdu není důkazem lásky.)

Čtvrtý jazyk lásky jsou skutky služby. Maminka udělá kvůli dítěti, které po tom touží, k večeři bramborák, i když by raději namazala chleba máslem. Táta jde večer vysvětlovat dítěti matematiku, i když už by měl rád chvíli klid. Ale dítě ho

o to poprosilo, protože ráno píše písemku a ono „vůbec ničemu nerozumí“. (Přišlo na to až v devět hodin večer.) Ale jazykem lásky není: Kdybyste mě měli rádi, tak pro mne (nebo za mne) uděláte...

Pátým jazykem lásky je fyzický kontakt. U malého dítěte je to snadné. Ale jak se přiblížit tomu dospívajícímu? Obejmout, poplácat po zádech, pohladit po rameni, namasírovat za krkem... Lze toho vymyslet spoustu. Jen je třeba dát pozor na to, aby to dítěti bylo skutečně příjemné.

Sourozenci

Velkým přínosem pro adolescenta, který vyrůstá v náhradní rodinné péči, jsou sourozenci. (Ale není vyloučeno, že on sám to v tomto věku takhle nevidí.) Význam sourozenců se mění v rámci sourozenecké konstelace.

Starší sourozenci bývají obdivovaným vzorem. Toho se dá dobře využít i v náhradní rodinné péči. Přijaté dítě se někdy nechá v konkrétní situaci od sourozence ovlivnit k dobrému snáze než od rodičů. (Tereza trpěla velmi nízkým sebevědomím a nepřipadala si hezká. Na své patnácté narozeniny byla u kadeřnice. Po ostříhání prohlásila: „Teď vypadám jako moje starší sestra.“ Kadeřnice znejistěla. Tereza se zasmála a řekla: „To já právě chci.“ Odcházela s jistotou, že jí to nyní moc sluší.) Někdy se však stává, že pokud je vzor příliš nedostič-

ný, mladší sourozenec se schválně snaží vymezit a být úplně jiný. (Starší ženatý a fyzicky velmi zdatný bratr – tremp svého mladšího bratra, který byl přijaté dítě a náhradní rodiče s ním měli výrazné výchovné problémy, v rámci „budování vztahu“ pozval tábořit do lesa. Ten pozvání sice přijal, ale na sraz se dostavil v bílé košili a s kufříkem v ruce.)

Mladší sourozenci bývají pro adolescenty spíš obtížným prvkem v rodině. Ti starší si stěžují na ty mladší, že otravují, berou jim věci a ztrapňují je před kamarády. Rodičům vyčítají, že mladší sourozence rozmazlili, protože mají výhody, které adolescenti neměli. Mladší sourozenci spoustu věcí mohou, nemusí, dostanou... (V tom mají celkem pravdu, protože rodiče se s narůstajícím počtem dětí stávají tolerantnějšími.) Zároveň ale jsou chvíle, kdy se ti starší k mladším sourozencům dokáží chovat velmi laskavě a „rodičovsky“. Bývá to většinou v situacích, kdy má mladší sourozenec nějakou krizi a potřebuje podpořit. (V rodině jsou tři adoptované sestry. Desetiletá Kristýna mívá občas agresivní výbuchy vzteku. Všichni v rodině už s tím umějí zacházet. Hned na začátku je potřeba předejít spouštěcímu momentu. Když přišla Kristýna ze školy ve špatné náladě, pohodila bundu na zem a nepřezula se, vznikl konflikt s maminkou. Maminka měla už od rána náročný den a na Kristýnu se rozkřikla. S Kristýnou bylo třeba jednat důsledně, ale laskavě. Začínajícího se výbuchu vzteku si všimla sedmnáctiletá Jolanka. Pochopila, že maminka už nemá energii vyřešit situaci v klidu. Objala Kristýnu a řekla: „Pověš si bundu a vezmi si bačkůrky, potom spolu nakrmíme králíčka.“ Záchvatu vzteku se tentokrát předešlo.)

Starší sourozenci obvykle bývají schopni a někdy i ochotni se o mladšího sourozence postarat. Občas přitom bývají přísnější než rodiče, což mladší sourozenci těžce nesou. Ale zase si mnohdy společně strávený čas hezky užijí a prohloubí to jejich vzájemný vztah. Jen by toho hlídání nemělo být mnoho. Přečtěte si, jak na toto téma píše čtrnáctiletá Bohdanka ve své knížce.

Volný čas

Každý týden chodíš na keramiku či jiný kroužek... maximálně tě to tam baví a máš na něm i své kamarádky... pokaždé si na tomto kroužku moc užijete a ty jsi šťastná...

Co ale baví tebe, může bavit i ostatní sourozence a ke vši směle zrovna ty mladší...!!!

Situace

Chodíš na keramiku a fakt tě baví... povídáš o ní doma a vychvaluješ ji do nebe a chlubíš se výrobky. Jenže si neuvědomuješ, že tím budíš o keramiku zájem i u ostatních sourozenců... Jednoho dne za tebou přijde mamka a řekne ti: na keramiku s tebou bude chodit Lenička, myslím, že by jí to také bavilo... Počítám s tím, že ji odvezeš a přivezeš, můžu se na tebe spolehnout, vidě? Co bys nejraději udělala?

Křičela na mamku, že chceš taky mít svůj kroužek, jenom svůj a že ti tam přece nemůže nacpat sourozence!!!

Co dělat?

Promluvit si s mamkou o celé záležitosti... tzn.: Vysvětlit jí, že bys chtěla mít taky čas bez svých sourozenců a žes na ten kroužek začala chodit první a že ... a že...

Co ona na to? Bude se tě snažit uklidnit a přesvědčit o tom, že by to tvého sourozence také bavilo. Snad to pro tebe není taková přítěž brát ho s sebou a hlavně, že si ho tam nebudeš muset vlastně vůbec všímat... (Ha, ha... On si bude všímat tebe a ztrapňovat tě před kámoškama, s tím počítej.)

Co dělat teď?

Ještě jednou jí to zkus rozmluvit... hlavně klid! Když začneš být protivná, niče-ho nedocílíš! Zkus třeba navrhnout, že bys vozila svého mladšího sourozence na jiný kroužek nebo v jiný den...

Pokud by na to mamka nepřistoupila, je situace těžší... budeš se muset smířit s tím, že tam svého sourozence nejen budeš vozit, ale také „trpět“...

Existuje způsob, jak si to zpříjemnit: Navrhni, že bys tedy vozila sourozence, ale za odměnu... požaduj nějakou menší částku, třeba 30 Kč za cestu...

Při vyšší částce se ti mamka „vysměje“!!! Určitě se spolu dohodnete!

Nastavení v rodině se také mění s příchodem každého dalšího dítěte. Je to náročné období nejen pro děti, které v rodině již vyrůstají (ty „malé“ mohou být najednou ty „velké“ popř. naopak), ale zejména pro dítě, které do rodiny přichází. Nejméně problémů způsobí, je-li nové dítě v rodině nejmladší. To se ale vždycky nestává. Přečtěte si příběh dívky, která se musela vyrovnat s poměrně složitou situací.

(Když jsem už nemohla bydlet s maminkou, můj život se obrátil úplně naruby. Do té doby jsem měla jednoho o rok mladšího brácha, a i přesto, že jsme spolu v poslední době moc nevycházeli, stýskalo se mi po něm. Aspoň jsem ho znala a věděla, co od něho můžu očekávat. Ale brácha šel k tátovi a já do mé nové rodiny. Ze dne na den mi přibyla spousta sourozenců. Na jednu stranu jsem si říkala, že je to úžasné, ale na druhou stranu se mi zdálo úplně nemožné zařadit se do tak velké rodiny. Přece brácha nebo sestra je ten, kdo s tebou od malička vyrůstá a dokonale tě zná. To byla aspoň moje představa. Přemýšlela jsem proto, zda je vůbec možné mít s dětmi v nové rodině vztah jako opravdoví sourozenci; zdálo se mi to dost nepravděpodobné. Dneska už ale vím, že to nemožné není. S těmi staršími, kteří už nebydlí doma, je to těžké i dneska, ale vztahy se nevyvíjejí ze dne na den, hlavně v takovém věku, jako jsem byla já. Bylo mi patnáct. Přišlo mi dost blbý se zvednout a přijít za někým, jestli by si se mnou třeba povídal. Měla jsem to štěstí, že Danko už byla zvyklá, že jí občas přibude nějaká nová sestra,

a hned první večer za mnou přišla a hrály jsme spolu hru. Často jsem, třeba u večere, jenom seděla a poslouchala, co si povídají. Hlavně malé holky rády vzpomínaly na zážitky z prázdnin. Připadala jsem si přitom dost cizí. A tak jsem přemýšlela, co bych mohla sama udělat, abych se s nimi skamarádila. Naštěstí to nebylo tak těžké, jak jsem si myslela, a dneska jsem opravdu ráda, že mám takovou spoustu skvělých sourozenců. Nejvíc mě vždycky potěšilo a povzbudilo, když mi malé holky řekly, že jsou rády, že mají novou sestru.)

I pro rodiče bývá obtížné udržet dobrý vztah s každým dítětem. Na každé dítě totiž rodiče reagují jinak a dospívající děti dávají rodičům někdy opravdu zabrat. A ti se pak mnohdy obviňují z toho, že jsou ke svým teenagerům nespravedliví a sami sebe se táží, zda je opravdu dostatečně milují. Srovnávají svoje vztahy k těmto dětem se vztahy k jejich mladším či starším sourozencům. Není možné být úplně spravedlivým rodičem. Každé dítě je jiné a má jiné potřeby. S jedním dítětem je vztah jednoduchý, s druhým dá více práce. Srovnávat jednotlivé děti, a porovnávat svůj vztah k nim je spíš frustrující než budující. A také není spravedlivé srovnávat vlastní a přijaté děti, kluky a holky, roztomilého předškoláka s obtížným pubertákem. Je v pořádku, když si rodiče ke každému dítěti (byť složitě) nacházejí originální vztah.

Dítě, které přišlo do nové rodiny v době dospívání

Situace tohoto dítěte je ještě náročnější než dítěte, které vyrůstá v náhradní rodinné péči od útlého věku. Dospívání je mimo jiné také věk rostoucí nezávislosti a odpoutávání se od rodiny. A v této době dítě, které má za sebou obvykle složitou minulost, přichází do nové rodiny, kde se očekává budování vzájemného vztahu, a to nejen s rodiči, ale většinou i s dalšími sourozenci. V tomto novém vztahu není na co navázat, dítě svým novým rodičům nedůvěřuje, nemá chuť se svěřovat a necítí se milované. Neorientuje se v hodnotách, které rodina považuje za důležité. Ani s novými sourozenci nemá žádné vztahy, tyto děti jsou pro něj spíše konkurencí. Mnohdy si noví rodiče kladou otázku, co se vlastně dá ještě změnit či napravit v životě dítěte, které patnáct let žilo v těžkých okolnostech, které ho nějak poznamenaly, a teď má pouhých pár let na to, aby mohlo žít v normální rodině. Co vlastně stihnou pěstouni tomuto dítěti předat?

Ale i dospívající děti, které přišly do rodiny v pozdějším věku, se identifikují se svými novými rodiči. Není to tak nápadné jako u mladších dětí, ale někdy si toho lze všimnout. *(Rodina jede autem a děti škemrají: „Tati, pusť cédéčko. Tu novou skupinu.“ Maminka nechce: „Mně se ty písničky nelíbí.“ Při další cestě autem nabízí táta Evě, ať si vybere, jakou hudbu chce pustit. Evě je čtrnáct let a v nové rodině je teprve měsíc. „Chceš tu novou skupinu?“ – „Ne,“ říká Eva, „ta se mi nelíbí.“ A dívá se přitom na maminku.)*

Velkým úkolem nových rodičů je pomoci tomuto dítěti projít první dobou. Je ho zapotřebí představit nejen všem sourozencům, ale i babičkám a dědečkům nebo jiným, rodině blízkým lidem. Musí se s dítětem domluvit na tom, jak kdo koho bude oslovovat. *(Nejlépe je se přímo zeptat: „Vím, že se jmenuješ Leonora, ale mě by zajímalo, jak by sis přála, abychom ti říkali my?“)*

Nemá cenu nutit dospívající dítě (a zejména ne to, v jehož životě se vyskytlo už několik klíčových lidí a vždy jen na omezenou dobu), aby novým rodičům říkalo maminko a tatínku. Nechte na dítěti, ať se samo rozhodne, jak vás bude chtít oslovovat. *(Můžete říct např.: „Jmenuji se Jana a jsem maminkou tady všem dětem, vlastním i přijatým“).*

Ze zkušenosti mohou napsat, že dítě, které se do nové rodiny dostalo až v pozdním věku, obvykle říká svým novým rodičům jménem, ale s ostatními o nich mluví jako o mámě a tátovi. Dítěti také zjednoduší adaptaci v nové rodině, když se postupně a vhodným způsobem seznámí s nepsanými rodinnými pravidly. Je nezbytné nechat dítěti dost času na to, aby tato pravidla přijalo za své (a je třeba mít při tom spoustu trpělivosti). *(Čtrnáctiletý Jirka prohlásil u své první snídaně v nové rodině: „Já si přidám jen šunku bez rohlíku.“ Jeho nový sourozenec ho upozornil: „Můžeš si přidat jen rohlík bez šunky. Ty sis nevěšiml, že nám maminka všechnu šunku na začátku snídaně spravedlivě rozdělila na talířky?“)*

Nepsaná pravidla se netýkají jen jídla, ale také domácích prací, osobního

vlastnictví, způsobu komunikace a mnoha dalších oblastí. Dítě se mnohdy ocitne v úplně jiné kultuře, než v jaké do této chvíle žilo. Mělo by vědět, co se od něj očekává. Velmi nespravedlivé jsou vůči tomuto dítěti výroky: *„A to tě to ani nenapadlo?“ (Věřte mi, mnohdy toto dítě opravdu spousta věcí nenapadne. Patří k tomu i to, že si nemůže vzít ze skříňě čokoládu, kterou maminka dostala k narozeninám, a sníst si ji. Že se při odchodu z bytu očekává nejen to, že rodičům oznámí, že odchází pryč, ale také přidá informaci o tom, kam jde, s kým jde a kdy se vrátí. A patří k tomu i to, že mělo zvednout zvonící telefon...)*

Dítě by od začátku mělo mít zajištěno svoje soukromí. Adolescent potřebuje vědět, že má své místo, kam mu nebudou chodit hrabat sourozenci (ani rodiče). Pokud je to možné a aspoň jedna skříňka bude zamykatelná, tím lépe. Rodiče by určitě rádi věděli o všem, co dělá a na co myslí jejich nově přijaté dítě. Ale zjišťovat to tím, že mu budou prohledávat věci a číst deník, je nejen nedůstojné, ale pokud by na to dospívající dítě přišlo, zboří to hned na začátku rodící se vztah důvěry. Budou-li rodiče všímaví, velmi brzy se o svém dítěti dozví mnoho věcí. Pokud ale náhodou opravdu přijdou na něco ohrožujícího vývoj dítěte, musí to řešit okamžitě. Je to o to náročnější, že chybí ty předcházející roky společného života a základy láskyplného vztahu. Ale hodně se toho dá ještě dohnat (i když ne všechno). Jen je třeba řešit věci postupně a neočekávat nemožné.

Úkolem rodičů je být dítěti laskavým průvodcem na jeho cestě dospíváním, osamostatňováním se, ale také při hledání vztahu ke své nové rodině. V rámci toho je nutné jednoznačně zabránit vysmívání či pohrdání od sourozenců. Dítě by mělo mít také dost času na to, aby se s novou rodinou ztotožnilo. Platí to pro přijaté děti v každém věku, ale k adolescentům se hůře hledá cesta. I toto dítě potřebuje být novými rodiči bezpodmínečně milované, dá to však velkou práci z obou stran. Je někdy těžké milovat bezpodmínečně dítě, které má minimální pracovní a hygienické návyky, nebo dítě, s kterým se jen stěží dá navázat oční kontakt, které odmítá rodičovskou autoritu a je protivné na sourozence. Není snadné budovat vztah s dítětem, které by všechen čas nejráději trávil s partou vrstevníků či se svou láskou, ale rozhodně ne doma. Noví rodiče mají nelehkou situaci: musí dát dítěti najevo, že ho milují, a zároveň mu nastavit jasné hranice. A navíc hranice, které jsou určeny právě tomuto dítěti a které ostatním sourozencům mohou připadat nespravedlivé. *(Do nekuřácké rodiny přišla patnáctiletá Jitka, která kouřila od svých jedenácti let. Jitka měla sporadický kontakt se svou biologickou rodinou, která s jejím kouřením neměla žádný problém. Ačkoliv nová rodina byla zásadně proti kouření, Jitka měla výjimku. Podmínkou pouze bylo, že nesměla kouřit v bytě.)*

Přestože to tak na první pohled mnohdy nevypadá a noví rodiče se musí připravit na to, že budou muset řešit řadu problémů, obtísknou se nakonec i do dítěte, které přišlo do rodiny v pozdějším věku, více než očekávali. Jen je třeba, aby to očekávání bylo reálné. Je nutné si uvědomit, že dítě žilo řadu let

pod různými vlivy. Čas, který teď prožije v nové rodině, je jenom krátký výsek z jeho života. *(Do rodiny s malými dětmi přišel třináctiletý chlapec. Do třinácti let vyrůstal střídavě v internátní škole a v biologické rodině, kde oba rodiče byli alkoholici. Ti náhle po nehodě zemřeli a pro chlapce se hledalo náhradní řešení. Vytipovala se pěstounská rodina. Večer před příchodem chlapce do rodiny říkala pěstounka manželovi: „Já bych chtěla, aby to bylo, jako by se nám narodil.“)*

Tato představa je nereálná. Naopak, je třeba respektovat minulost dítěte. Respektovat ovšem také znamená, že pěstouni pomáhají dítěti vyrovnat se s minulostí, a to takovým způsobem, jakým jim dítě umožní. *(Devatenáctiletá středoškolačka Julie, inteligentní, ale uzavřená slečna, která přišla do nové rodiny v patnácti letech, o své minulosti vůbec nikdy nemluví. Pěstouni jen vědí, že žila až do odebrání úřady s matkou prostitutkou a pak krátký čas v azylovém domě. Když si jednou oblékla její nová mladší sestra červené tričko, Julie řekla: „Přesně takové jsem taky měla.“ „A kdy?“ vyptávala se sestra. „Dřív,“ zněla lapidární odpověď. Pěstounka marně hledá způsob, jakým by se Julii přiblížila.)*

Pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí je jedním z největších a také nejtěžších úkolů pěstounů. Musí hledat nové a nové cesty a příležitosti. Někdy se to podaří – třeba za pomoci odborníků. Ne každý psycholog má však zkušenosti s dětmi vyrůstajícími v náhradní rodinné péči. Stojí za to předem si zjistit, na jakého odborníka je vhodné se obrátit. Cítí-li se dítě přijaté a nastane-li vhodná situace, má dítě často samo chuť se svěřovat. *(Tatínek byl přes noc v práci a dvanáctileté Verunce, která byla v pěstounské rodině necelý rok, se v noci udělalo špatně od žaludku. Pěstounská maminka si ji vzala k sobě do postele. Byla tam tma, ticho, nikde nepobíhali další sourozenci a Verunka poprvé začala vyprávět o tom, jak ji osahával jeden kluk, když byla v dětském domově, a jak ji její máma v opilosti mlátila, když si Verunku půjčovala na prázdniny a na Vánoce. Předtím Verunka o své biologické mámě mluvila jen v superlativech a pěstounům často vyhrožovala, že k ní uteče.)*

Někdy si adolescenti najdou sami na svěřování někoho dospělého, který jim imponuje. Svým novým rodičům se otevřít nechtějí. Občas to bývá proto, že se chtějí pěstounům zalíbit. Sami chtějí popřít prožitky uplynulých let a plně zapadnout do rodiny. Jindy jim zůstaly ještě některé vazby ze starého života a nechtějí o ně přijít, a proto o nich raději nemluví. *(Jakub byl vrácené dítě. V první pěstounské rodině byl od devíti do čtrnácti let. Pak ho pěstounka chtěla vrátit zpět do ústavní péče se slovy, že potřebují Jakubův pokoj, neboť jejich syn se bude ženit a nemá kde bydlet. Jakuba si pak do pěstounské péče vzala vedoucí sportovního oddílu, který Jakub navštěvoval. Až po půl roce se dozvěděla, že Jakub stále navštěvuje svoji původní pěstounskou rodinu a chodí jim venčit psa, ke kterému měl hluboký citový vztah.)*

Co tedy vlastně mohou pěstouni předat dítěti, které přišlo do rodiny jako dospívající a (častokrát neznámou) minulostí poznamenané dítě? V každém případě je to správný model rodinného života. Adolescent možná tolik neposlouchá, co mu rodiče říkají, ale rozhodně tyto rodiče nepřetržitě pozoruje. Vidí, jak spolu rodiče komunikují, jak řeší spory, jak hospodaří s penězi, jak vychovávají děti. Poznává názory a hodnoty nové rodiny. Pravděpodobně se vůči těmto názorům a hodnotám vymezuje, ale konečně má toto dítě někoho, komu na něm osobně záleží. Ne vždycky je adolescent nadšený z toho, že ho noví rodiče nutí v noci spát a ve dne chodit do školy. (V nefunkčních rodinách to bývá často tak, že se v noci žije a přes den spí. Děti z takových rodin chodí do školy sporadicky a na školních výsledcích nezáleží už vůbec.) Také se od přijatého dítěte očekává, že se bude učit, udržovat si svůj pokoj v pořádku a aspoň někdy s něčím pomůže v domácnosti. To může být pochopitelně zdrojem konfliktů. (To ovšem bývá i v rodinách s biologickými dětmi.) I když se děti snaží z těchto povinností vyléknout a zajistit si co největší míru svobody, obvykle dosáhnou vyššího vzdělání, než by dosáhly v ústavní výchově, a osvojí si správný model rodinného života. *(Třicetiletý Jirka, který už osm let samostatně hospodaří, telefonoval pěstounce a vyprávěl jí nějaký příběh. Během hovoru použil tyto a podobné věty: „Kdybys mě viděla, to bys měla radost...“ „Vím, že se vám to s tátou nelíbí, ale já jsem neměl jinou možnost...“ Přestože přišel do pěstounské rodiny až v šestnácti letech a za šest let po neustálých konfliktech se všemi členy rodiny své pěstouny ve zlém opustil, pořádk měřil život jejich metrem. Věděl, co je a co není správné, co by se pěstounům líbilo či nelíbilo. Zpočátku se mu v životě nedařilo a nadělal spoustu dluhů. Za pár let se pěstounce omluvil za své chování a přál si, aby se vzájemné vztahy daly do pořádku. V současné době žije a hospodaří samostatně, trochu jiným stylem než pěstouni, ale pěstounským rodičům pravidelně telefonuje, a když má problém, tak se s nimi poradí.)*

Často pěstouni těchto teenagerů řeší ještě jeden problém. Dítě, které mělo za sebou složitou minulost, muselo nějak přežít. A strategie pro přežití v nefunkční rodině anebo v ústavním zařízení je jiná než v pěstounské či adoptivní rodině. Dříve si dítě muselo hájit své zájmy a starat se o své potřeby samo, leckdy na úkor ostatních. V nové rodině se očekává, že začne myslet také na potřeby druhých. Je to dlouhý proces. Adolescenti obecně neuvažují o potřebách svých rodičů ani sourozenců. Zabývají se hlavně tím, co se týká jich samotných. Zde je každá rada drahá. Možná některému dítěti v tomto procesu pomůže, může-li pečovat aspoň o nějaké zvířátko. Náhradním rodičům nezbude než se obrnit trpělivostí, statečností a velkorysostí a rozdělit situace na důležité a nedůležité. A stále dítě nejen vychovávat, ale i milovat.

Biologické dítě v době dospívání

Častý model pěstounských a některých adoptivních rodin představuje jedno či více vlastních dětí, ke kterým poté rodina přibírá do náhradní rodinné péče jedno nebo i více dětí. Tyto děti bývají obvykle mladší než ty biologické. Do náhradní rodiny přicházejí zpravidla v době, kdy v rodině už žije nějaký teenager. Dá se také říci, že do náročného období dospívajícího biologického dítěte najednou přibude o něco mladší sourozenec (který se často divně chová a nápadně vypadá). To je další zátěžová situace, se kterou se musí dospívající dítě vyrovnat a rodiče by tuto situaci neměli podcenit. Obvykle se dobře podaří připravit adolescenta předem na to, že do rodiny přibude další dítě. Ale i rodiče mívají často v této oblasti nereálné a romantické představy, nelze se tedy divit, že dospívající dítě není vůbec ve skutečnosti na tuto na novou situaci připraveno. (Čtrnáctiletý Jakub, který měl pouze malou sestru, se velmi těšil na nového dvanáctiletého bratra Šimona. Vyklidil mu skříňku, připravil pro něj dárky na uvítanou a plánoval, co všechno spolu budou dělat. Začátky byly rozpačité. Kluci si spolu opravdu nesesdli. Každý měl jinou povahu a Šimon si ze své minulosti přinesl mnoho nevhodných návyků. Jakub se zpočátku snažil navázat s bratrem vztah, ale brzy to vzdal. Šimon mu připadal jako bratr naprosto nepoužitelný, obtížné dítě, s kterým musí sdílet život, byt, věci i rodiče. Ve společném pokoji byl neustále nepořádek a Jakubovi se ztrácely jeho „poklady“ včetně peněz. V Jakubovi rostl stále více vnitřní vztek, který se ale bál obrátit proti „chudákovi chlapečkovi, kterému vlastní rodiče ublížili“. Začal tedy být zlý na svou mladší sestru a k rodičům se choval víc než nevhodně. Trvalo poměrně dlouhou dobu, než rodiče objevili kořen náhlého Jakubova agresivního chování.)

Ovšem vzájemné vztahy mezi biologickými a přijatými dětmi se mohou rozvíjet i podle jiných scénářů. Pokud do rodiny přibude malé dítě a ne další teenager, je situace jednodušší. Tam hrozí spíše riziko, že si malé dítě zabere všechnu zájem a péči rodičů pro sebe. Nové dítě bývá obvykle opožděné, je potřeba se mu intenzivně věnovat a ono se za to rodičům odměňuje tím, že začne v jejich péči výrazně prospívat. Je milé, přítulné, roztomilé....

Od vlastního adolescenta se očekává, že bude rozumný a nebude přidělavat rodičům starosti. Mnohé dospívající děti tento model přijmou. Zejména prvorozené dcery na sebe dobrovolně převezmou úlohu druhé maminky. Malé děti je také přitahují a když vidí, že maminka je unavená, rády jí trochu odlehčí. Sourozence pohlídají, v domácnosti pomohou s úklidem a samy nepředělávají žádné problémy. Vypadají jako vzorné děti; rodiče jsou z nich nadšeni a přesunují na ně pozvolna stále více povinností. To není správné. Rozumná maminka musí ohlídat, aby i toto vzorné dítě mohlo žít svůj život a mělo dost času na sebe a své zájmy. I tohle dítě potřebuje mít někdy samo pro sebe rodiče a mít možnost mluvit o svých problémech, nejistotách a životním hle-

dání. Všechny práce, které tyto vzorné děti pro rodinu vykonávají, by se neměly brát jako samozřejmost. Práce v domácnosti i hlídání mladších sourozenců, které jsou nad rámec běžných povinností, by mohly být finančně odměňovány. Vždyť dospívající dítě by tento čas mohlo využít i jinak – třeba si najít nějakou brigádu. A i na ty méně pracovité sourozence by se měly přesunout některé domácí práce.

Přečtěte si výpověď jedné vzorné prvorozené dcery, studentky speciální pedagogiky, o tom, jak to osobně ona prožívala...

Vyrůstala jsem v takové „normální“ rodince. Jen já a moji tři bratři. Je pravda, že čtyři děti v jedné rodině – to bylo v našem okolí trochu neobvyklé, ale moc velkou pozornost jsme „prozatím“ nebudili. Byla jsem docela spokojena. Jako jediná holka jsem měla v rodině oproti bratrům vždy nějaké výhody, ale přesto mě trochu mrzelo, že nemám doma žádnou spojenkyni. V duchu jsem si přála, aby nás doma byl stejný počet holek jako kluků. To jsem ovšem ani netušila, že v budoucnu počet holek v naší rodině dokonce počet kluků převáží. Když mi bylo asi šest let, přišel do naší rodiny Martin. Byl starší než my všichni a hlavně to byl zase kluk... Takže teď už to bylo 4:1 a kluci měli v naší domácnosti neuvěřitelnou převahu.

Mezitím se mamince narodilo poslední miminko; konečně to byla ta vytoučená holčička, Barunka. Teď už nás bylo šest dětí a jako rodina jsme začali být v jistém slova smyslu výjimeční... Když Barunka trochu povyroستla

a Martin od nás odešel, začalo být u nás nějak prázdné. Proto se naši rozhodli, že by se k nám ještě nějaké další dítě vešlo... Moc jsem si přála, aby to byla holka podobně stará jako já, a dokonce to chvilku vypadalo, že se mi přání splní. Ale nakonec to dopadlo jinak.

Za nějaký čas k nám přibyl maličkaté miminko Tereška. Okamžitě se nám všem moc zalíbila a stal se z ní náš nejmilejší benjamínek. Nic moc neuměla ani nedělala, byla hrozně opožděná, ale my jsme z ní byli nadšeni. Teď už toho sice umí spoustu, ale pořád je to naše milá, oblíbená Tereška. Zapadla mezi nás děti úplně bez problémů. Asi to bylo tím, že byla miminko a z nás všech nejmladší, ale také si nás uměla získat. A tak jsme všichni pospolu vyrůstali... Tereška chodila do speciální školky, a protože bylo třeba, vozili ji přes celé město, starší děti jsme podle svých možností pomáhaly. V této škole se maminka seznámila s holčičkou, která chodila s Tereškou do školkové třídy, ale byla její pravý opak. Zatímco naše Tereška byla usměvavá, sympatická, veselá a neustále mluvící, Martinka byla tichoučká, neuměla mluvit vůbec a bála se lidí. Zjistili jsme o ní, že přes týden bydlí na internátě a na víkendy se vrací do dětského domova. A jelikož se náš nejstarší bratr oženil a odstěhoval, vzniklo u nás doma volné místo.

A tak netrvalo dlouho a Martinka se svou o něco mladší sestrou Verunkou se připojily k naší už tak početné rodině. S Martinkou a Verunkou jsme měli všichni spoustu práce. Martinka měla nečekané silné hysterické záchvaty, kdy na nás házela všechno, co jí přišlo pod ruku, včetně nožů a židlí. Verunka nám zase brala a schovávala si naše věci...

Navíc přibýly dvě další děti, které bylo potřeba vozit do školky a později do školy. To nebylo vůbec jednoduché. Musím říct, že cestování přeplněnou ranní MHD přes celou Prahu se třemi romskými holčičkami, z nichž každá mi chtěla sedět na klíně, byl opravdu zážitek. Martinku většinou chytl její záchvat, a tak nezdědka dostali okolní cestující od Martinky kopanec nebo herdu její školní taškou. Tereška si neustále velmi nahlas zpívala a Verunka většinou neomaleně komentovala vzhled a chování ostatních cestujících. Končila jsem střední školu a mnoho lidí si mě prohlíželo a dohadovalo se, zda ty „nevychované“ děti jsou či nejsou moje. Teď už na to vzpomínám s úsměvem, ale rozhodně to byla docela drsná škola života. Naštěstí se to po nějakém čase uklidnilo, Martinčiny záchvaty postupně úplně vymizely a Verunka už je teď naprosto vzorná slečna. Cestování v MHD už dávno zvládly.

Mamince také s dalšími dětmi přibýla spousta práce. Když jsem viděla, jak je maminka někdy unavená, pustila jsem se bez pobízení do domácích prací anebo jsem vzala holky ven na procházku. Přestože mě maminka nikdy do těchto povinností nenutila, mně samotné to nedalo. Nechtěla jsem ji vidět unavenou.

Když jsem se vdala a odstěhovala já, konečně k nám přišla ta vytoužená velká sestra... Přestože už doma nebydlím, vycházíme spolu s Magdou opravdu moc dobře. Takže to je zatím definitivní počet naší rodiny: je nás

10 dětí + 2 rodiče + 2 psi... A konečně je to 4:6 a holky mají velkou převahu. Tak uvidíme, jestli se kluci nechají zahanbit... Musím říct, že to, že k nám do rodiny přišly „cizí“ děti, nám ostatním přineslo spoustu práce a byl to mnohdy docela boj, ale když se nad tím zpětně zamyslím, tak bych neměnila.

Život v naší velké rodině mě naučil mimo jiné dobře vycházet s lidmi a spoustu dalších důležitých věcí. Mám všechny svoje sourozence ráda a vždycky mě těší, když se někde všichni sejdeme a vidím, že je nás tolik a že se máme všichni vzájemně rádi.

Často bývá tato vzorná dcera (někdy i syn) favoritem všech sourozenců. Přijaté děti se jim svěřily se svými starostmi a průšvihy snáze než rodičům. Vystavují je tím ovšem do náročné situace. Mají tyto vzorné děti říct rodičům to, co se dozvěděly, a riskovat tím ztrátu důvěry mladších sourozenců, anebo si mají to jejich tajemství nechat pro sebe, sourozencům pomoci průšvih vyřešit a rodiče uchránit dalších problémů? Jistě není správné sourozence podrazit, ale ani zatajit průšvih před rodiči. Nejlepší řešení je, když starší sourozenci navrhnou mladším: „Pojd', řekneme to rodičům spolu; mámy se neboj, ta určitě něco vymyslí; slíbíš mámě, že... a já ti pomůžu...“ Dospívající děti, ani ty vzorné, nemají tolik životních zkušeností jako rodiče. Nemohou odhadnout, která situace je opravdu vážná a zda dítě nepotřebuje pomoc odborníků.

Co řeší přijatí teenagerové

Všechny dospívající děti toho mají na řešení v životě spoustu. V první řadě se vyrovnávají se vztahem k rodičům. Přecházejí postupně od naprosté závislosti k dospělé nezávislosti. Od obdivu rodičů přes kritiku až k rovnoprávnému vztahu. Přijaté děti k tomu ještě řeší otázky své biologické rodiny. Mají touhu dozvědět se co nejvíc o svých kořenech, o své minulosti. V době plnoletosti mají možnost nahlédnout do matriky a zjistit si informace o své původní rodině.

Dospívání je doba, kdy je čas vybrat si a připravit se na budoucí povolání. I tady to mají děti vyrůstající v náhradní rodině těžší. Velmi často jsou noví rodiče vzdělaní lidé a dítě by je rádo profesně následovalo. Ale mnohdy je dospívající dítě v odhadu svých schopností nereálné (přeceňuje se, ale častěji se také podceňuje). Tady musí rodiče dítěti pomoci vybrat školu či učební obor tak, aby dítě mělo možnost studium zvládnout a zároveň zbytečně nešlo pod své možnosti. Romským přijatým dětem musí rodiče vybrat takovou školu, kde dítě nebude šikanováno. *(Dítěti, které nezvládlo základní školu, vybrali rodiče soukromý, poměrně drahý, učební obor specializovaný pro hendikepované děti. Když se kamarádka ptala adoptivní maminky, proč dítě vůbec pokračuje v učení, a ještě za drahé peníze, když to „stejně nemá cenu“, maminka odpověděla, že investuje do vzdělání dítěte. Chlapec se pod laskavým vedením a v chráněném prostředí nakonec vyučil a nyní má zaměstnání, které ho těší a také užívá.)*

I když se dítěti ve škole úplně nedaří, rodiče by měli být těmi, kdo ho budou povzbuzovat a dávat naději. *(Linda na střední škole měla vždy v pololetí nějakou pětku. Na konci druhého ročníku musela dělat reparát. Měla velké obavy, že to nezvládne. Mívala velkou trému, díky které dostávala často špatné známky. Pěstounka ji povzbuzovala: „Já myslím, že to dobře dopadne. A kdyby ne, jsou i jiná řešení. Můžeš opakovat ročník, anebo přestoupit na lehkší školu. Neboj se.“ Linda reparát udělala.)*

Pro adolescenty je velmi důležitý názor vrstevníků. Ke své skupině chtějí patřit, nechtějí se odlišovat, a to nejen v oblékání, ale ani v chování. Dítě, které se trápí těžkým pocitem méněcennosti, si častěji vybere asociální skupinu. Tam je pro ně snazší najít své místo. *(Adoptivní rodiče problematického chlapce Jirky, který rozhodně nebyl studijní typ, se snažili celé jeho dětství najít pro Jirku nějakou zájmovou činnost. Jirka u ničeho nevydržel. Začal chodit do hudební školy, na fotbal i do skautského oddílu. Všude měl problémy. Nakonec si sám našel taneční kroužek a zařadil se do křesťanské mládeže. Na obou místech získal kamarády a jeho život se zklidnil. Jeho mladší bratr Petr to ještě vyřešeno nemá. Touží po kamarádech, ale neumí se jim přiblížit, neumí si povídat ani se skamarádit. Vybírá si proto ty nejhorší kluky, ale ti ho také odmítají a Petr se nechává od nich často šikanovat. Maminka se bojí, co bude dál, ale pomoci mu nedokáže. Má jen strach, aby se od kluků nenechal zlákat k trestné činnosti.)*

I děvčata potřebují někam patřit. *(Dvanáctiletá adoptovaná Ivanka má o tři roky starší sestru. Tak ráda by vypadala jako ona a její kamarádky. Jenže ty ji do party nepřijmou. Je na ně moc malá. Nepomůže ani to, když se Ivanka nastrojí a namaluje. Mamince to je k smíchu. Ivanka třeba vyjde z koupelny důkladně namalovaná, ale pusinku má špinavou od kakaa.)*

Dospívání je také doba zamilovávání. I tady to mají přijaté děti těžší. Pro některé z nich je takřka nemožné navázat hluboké citové vztahy, jsou příliš poznamenané minulostí. Častěji vzhledem k nízkému sebevědomí si volí problematické partnery. Se zamilovaným adolescentem se nedá hovořit o jeho vztahu logicky. Možná rodičům nezbude nic jiného, než vzít tento vztah vážně a dát dítěti dost času, aby se ve vztahu samo zorientovalo a co nejméně si ublížilo. Rodičům se vyplatí, mluvili o láskách svých dětí s úctou; tak neztratí důvěru svých dětí. Ještě jeden problém čeká přijaté děti. Říct či neříct své lásce, že jsem adoptovaný? A říct to či neříct jeho rodičům? *(Slečna vyrostlá od kojeneckého věku v adoptivní rodině, studentka vysoké školy, se zamilovala do spolužáka. Tomu vůbec nevadilo, že jeho milá je adoptované dítě. Velký problém s tím však měli jeho rodiče. Dělalí všechno možné, aby tento vztah rozbili. To se jim nakonec podařilo.)*

Obtížné dítě

Rodiče přijatých dospívajících dětí musí řešit řadu problémů. Některé problémy by řešili i s biologickým dítětem, jiné problémy jsou ale specifické pro náhradní rodinnou péči. Že dítě po sobě neuklízí, nechce pomáhat v domácnosti, odmlouvá, cedí si skrz zuby (někdy i nahlas) sprostá slova, má splíny, kvílí, že vypadá příšerně a nemá co na sebe, zabydlí se v koupelně, dráždí sourozence a provokuje rodiče, chodí domů pozdě a někdy taky za školu a má neustále kupu drobných průšvihů, tak něco z toho patří k tomu, co se (podle povahy rodičů i dětí) běžně řeší v každé rodině s dospívajícími dětmi.

Váženějším problémem jsou krádeže peněz i jiných věcí. Jistě je dobré položit si otázku: „Proč to dítě sebralo? Co s tím udělalo?“ Někdy si děti kupují přizeň spolužáků, někdy se potřebují „vyplatit“ ze šikany a někdy jsou prostě natolik impulzivní, že si vezmou něco, co se jim líbí, co je „navrchu“ a snadno k dispozici. Některé dospívající děti ale skutečně cílevědomě kradou. Rodiče těchto dětí si musí dávat pozor na peníze. Měli by mít představu, kolik peněz mají v peněžence; větší částky peněz by neměly ležet na snadno přístupných místech. Někteří rodiče nemají jinou možnost, než mít ledvinku s peněženkou u pasu a neodkládat ji ani na cestu do koupelny či do postele. Pohodlné to tedy moc není. Tady nepomohou žádné domluvy dítěti a většinou ani tresty. Odborníci mohou pomoci rodičům objevit důvod, proč dítě krade. Pomoc takovému dítěti ovšem vyžaduje dlouhodobý kontakt s odborníky a někdy je dobré zvážit i pobyt dítěte v diagnostickém ústavu. Ke krádežím se obvykle přidávají lži. – Dítě dokáže naprosto věrohodně „zatloukat“, že ono nic nesebralo. (V jedné pěstounské rodině pěstounka pohřešila vypůjčený notebook. Dělna si kvůli tomu velké starosti, protože ho musela druhý den vrátit. Její syn tvrdil velmi věrohodně, že ho rozhodně nevezal. Nikdo jiný to však být nemohl. Pěstounka šla zatelefonovat kamarádce, aby s ní probrala vzniklou situaci. Z paralelního telefonu uslyšela, jak její syn volá do zastavárny, ať notebook ještě neprodávají. Pěstounku to velmi ranilo. Připadala si podvedená, okradená a navíc nemožná matka, která nedokázala správně vychovat dítě.)

Dalším specifickým problémem přijatých dospívajících dětí je vymyšlení lží o rodině. Pomlouvají svoje náhradní rodiče, že se o ně nestarají, nedávají jim nejen žádné peníze, ale ani najíst a také je mlátí. Děvčata ještě někdy přidají příběh, že je pěstoun nějakým způsobem sexuálně zneužívá. Proti těmto nařčením se náhradní rodiče jen těžko brání a důsledky těchto lží mohou být pro rodinu katastrofální. (Pěstounská rodina se starala o nevidomého chlapce Davida. Jednou pozvali na chatu několik přátel ke společnému grilování. David se zeptal, zda by mohl přijet i jeho kamarád, který byl zaměstnán jako vychovatel ve škole, do které David chodil. Pěstouni souhlasili. Vychovatel opravdu přijel a byl překvapený, jak se pěstouni o Davida dobře starají. Vyprávěl, že ho ve škole pověřili, aby pro-

zkoumal Davidovu situaci. David si totiž stěžovat, že doma nedostává vůbec najíst a pěstouni ho mlátí. Rozzlobená pěstounka zavolala Davida a chtěla, aby jí před vychovatelem vysvětlil, co se mu děje doma zlého. David se kroutil a vymlouval se, že si dělal pouze legraci. – Davidovo jednání se dalo lehce vysvětlit. Do nové rodiny přišel až ve čtrnácti letech a do té doby ho neměl nikdy nikdo rád. Zjistil, že od lidí sice nezíská lásku, ale může vyvolat soucit, který se projeví v materiální podobě. Toto Davidovo účelové chování se pěstounům nepodařilo změnit. David je pomluvil ještě mnohokrát.)

Řada dalších problémů má kořen v tom, že dítě chce na sebe upozornit. A když má průšvih, tak se všechno točí okolo něho, všichni se o něj zajímají a věnují se mu. (Dvanáctiletá Julinka byla také ráda středem pozornosti. A tak „ztrácela“ důležité věci: žákovskou knížku, legitimaci na tramvaj apod. Těšilo ji, jak celá rodina tyto věci hledá, vyptává se jí, zda si nevzpomene, kdy a kde pohřešovanou věc měla naposledy. Tramvajenka se našla v kapse tátových vypraných montérek. Situace se vyřešila až po radikálním rozhodnutí pěstounky, že dokud bude Julie ztrácet věci, nedostane mobilní telefon, po kterém toužila.)

Dítě v ohrožení

Některé situace jsou pro rodiče výchovně náročné, ale některé už vysloveně ohrožují zdraví či dokonce život dítěte. Patří sem zneužívání návykových látek od nikotinu přes alkohol a marihuanu až k takzvaným tvrdým drogám. (Jeden adoptovaný středoškolák vyprávěl: „Když si vezmu marihuanu, jsem ve škole klidnější, mám méně průšvihů a rodiče ze mne mají větší radost.“ Rodiče byli vzdělání lidé, kteří trávili převážnou část svého času v zaměstnání a o synově „uklidňování“ neměli ani potuchu.)

Velmi široká je oblast psychosociálních poruch. Patří sem agresivita včetně sebevražd, kriminální chování, ale také úzkosti, depresivní stavy, poruchy příjmu potravy a další. Problémem je také patologické hráčství. Nebezpečnou sférou je promiskuitní chování, z kterého vyplývají další zdravotní a sociální problémy.

Co mohou rodiče dělat v těchto případech? Obvykle se trápí a snaží se situaci vyřešit zákazy či tresty. Tyto problémy se ale nedají odstranit v rámci rodiny. Není dobré podcenit situaci, nechat se dospívajícím dítětem uchláchnout a uvěřit laciným slibům. Čím dříve se situace bude radikálně řešit, tím lépe. Existuje mnoho specializovaných pracovišť, která mají hluboké zkušenosti s jednotlivými problémy. Je vhodné se o radu a pomoc obrátit přímo na ně. Nevadí, že dítě nechce spolupracovat. V první fázi řeší rodiče svůj problém, jak mají oni reagovat v té či oné situaci.

Co dělat v krajním případě?

Někdy dojde k situaci, že vzhledem k ostatním dětem v náhradní rodině a často i k dobru konkrétního dospívajícího dítěte je třeba sáhnout k radikálnímu řešení. Jestliže dítě v rodině skutečně už dlouhodobě nepobývá a má zde pouze trvalé bydliště (a náhradní rodiče strach z exekuce), je možné požádat o zrušení údaje o místě trvalého pobytu. Návrh se podává na obecním úřadě, v jehož územním obvodu má občan, kterému má být trvalý pobyt zrušen, tento pobyt přihlášen. Návrh může podat pouze vlastník objektu nebo oprávněná osoba; za tuto osobu se považuje osoba starší 18 let, způsobilá k právním úkonům, která je oprávněna užívat objekt nebo jeho vymezenou část.

V případě adoptovaných dětí není zpravidla jasné, zda užívací právo dítěte zaniklo s ohledem na ust. § 85 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, které stanoví, že vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít. Pokud chce tedy rodič zrušit adresu trvalého pobytu svému dítěti, měl by nejprve u soudu dosáhnout toho, aby soud zrušil užívací právo nebo vyslovil jednoznačně závěr, že takové užívací právo nevzniklo, není a neexistuje.

[Dle ust. § 12 odst. 1 písm. c) zákona o evidenci obyvatel ohlašovna rozhodne o zrušení údaje o místě trvalého pobytu, zaniklo-li užívací právo občana k objektu nebo vymezené části objektu, jehož adresa je v evidenci obyvatel uvedena jako místo trvalého pobytu občana, a neužívá-li občan tento objekt nebo jeho vymezenou část. Dle ust. § 12 odst. 2 zákona o evidenci obyvatel ohlašovna rozhodne o zrušení údaje o místě trvalého pobytu podle odst. 1 písm. c) jen na návrh vlastníka objektu nebo jeho vymezené části nebo na návrh oprávněné osoby uvedené v § 10 odst. 6 písm. c). Navrhovatel je v takovém případě povinen existenci důvodů uvedených v odstavci 1 písm. c) ohlašovně prokázat. Dle ust. § 10 odst. 5 věty druhé zákona o evidenci obyvatel, je-li údaj o místě trvalého pobytu úředně zrušen (§ 12), je místem trvalého pobytu sídlo ohlašovny, v jejímž územním obvodu byl občanovi trvalý pobyt úředně zrušen.]

Pokud plnoleté dítě pro své mentální postižení (anebo také pro své závislosti na alkoholu, návykových látkách či na hráčské vášni) není schopno dělat správná rozhodnutí s právními důsledky, je možné požádat soud o omezení způsobilosti k právním úkonům podle občanského zákoníku, zákon č. 40/1964 Sb.

[§ 10 (1) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví.

(2) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná,

anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.]

Svéprávnost zletilého může omezit a zbavit jen rozhodnutí soudu a to na základě rozhodnutí soudního znalce. Pokud je člověk neschopný právně jednat jen v některých záležitostech, soud rozhodne i o tom, v jakém rozsahu jeho svéprávnost omezí. Soud ustanoví opatrovníka tomu, jehož svéprávnost byla omezena. Tímto opatrovníkem může být (i nemusí) náhradní rodič. Osoba omezená ve svéprávnosti nemůže v rozsahu omezení právně jednat.

(Pěstounská rodina se starala o Josefa ještě několik let po jeho plnoletosti. Josef se zaučil na kuchaře a toužil po plnohodnotném výučním listu. To znamenalo ještě další čas chodit do školy. Josef pobíral sirotčí důchod, který chodil na jeho účet. Tyto peníze nejenže považoval za své kapesné, ale utratil je vždy během pár dní. Další dny dělal dluhy. Uzavírel také několik „výhodných smluv“, zejména tarifů a finančních půjček. Pěstouni ze svých peněz za něj platili všechny školní výdaje včetně dopravy, obědů a účtů za telefon. To nebylo dlouhodobě únosné. Tuto situaci řešili za pomoci odborníků a nakonec, vzhledem k Josefově snížené inteligenci, která mu neumožnila zvážit vztah příčiny a důsledku, požádali o omezení způsobilosti k právním úkonům. Po vyšetření soudním znalcem bylo soudem rozhodnuto, že Josef smí samostatně hospodařit s částkou 1000 Kč měsíčně a nesmí uzavírat žádné smlouvy bez svolení opatrovníka, kterým se stala pěstounka.)

Na závěr – pro povzbuzení

Rodičovství dospívajících přijatých dětí vyžaduje odvahu. Možná máte pocit, že dítěti nerozumíte, že je všechno jinak, než když jste vyrůstali vy. Máte strach o jeho budoucnost. Největší dárek, jaký mu můžete do života dát, je, že bude milované, přijaté, respektované, a ať se bude dít cokoliv, budete mít pro jeho život vždycky naději a společně s ním budete hledat dobré řešení konkrétní situace. Strach a pocity v jednotlivých chvílích, že jste jako rodiče totálně selhali, mají nejen další náhradní rodiče, ale stejně tak rodiče dětí, které se jim narodily. Za našeho mládí bylo přece všechno úplně jinak, že? To, co dělají děti dnes, bychom si my, rodiče, dovolit nemohli. Znáte to?

„Jsme-li odkázáni na dnešní povrchní mládež, nemám do budoucna pro náš národ žádnou naději. Všichni mladí jsou tak bezohlední... a nesnáší žádné omezení...“

Nebo: „Dnes děti milují přepych, nemají úctu ke starším a raději se baví, než by se učily. Děti jsou panovačné a nejsou ochotny doma s ničím pomoci. Odpovírají rodičům, před návštěvou se předvádějí, zhltnou lahůdky připravené pro hosty a tyranizují své učitele...“

○ jaké generaci dětí se zde mluví? ○ té dnešní, nebo o rodičích, když byli oni mladí? První ukázka je od Hesioda z 8. stol. př. n. l., druhá ukázka od Sokrata z doby asi 400 let př. n. l. Dospívající děti byly zřejmě za všech dob trochu obtížné. A z většiny z nich časem vyrostli prima lidi. Netrapte se, možná jste v rámci rodičovství neudělali všechno úplně nejspřávněji, ale udělali jste to tak dobře, jak nejlépe jste dokázali. A to je důležité.

Seznam doporučené literatury

- Archerová, C.: Dítě v náhradní rodině. Portál, Praha 2001
- Arltová, M.: Puberta je, když začínají s rodiči potíže. Portál, Praha 1994
- Campbell, R.: Hledám svou cestu. Návrat, Praha 1993
- Campbell, R.: Potřebuji tvou lásku. Návrat, Praha 1992
- Dainowová, S.: Jak přežít dospívání svých dětí. Portál, Praha 1995
- Dobson, J.: Být sám sebou. Návrat domů, Praha 1994
- Dobson, J.: Příprava na dospívání. Vydavatelství KS, Praha 1991
- Dobson, J.: Rodičovství chce odvahu. Návrat domů, Praha 1995
- Dunovský, J. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbané dítě. Grada Publishing, Praha 1995
- Chapman, G.; Campbell, R.: Děti a pět jazyků lásky. Návrat domů, Praha 2005
- Janáková, L.: Dary se přece nevracejí. Triton, Praha 2007
- Kovarik, J.: Náhradní rodinná péče v praxi. Portál, Praha 2004
- Leman, K.: Sourozenecké konstelace. Portál, Praha 1997
- Macek, P.: Adolescence. Portál, Praha 1999
- Marhounová, J.: Dospívání. Empatie, Praha 1996
- Matějček, Z. a kol.: Náhradní rodinná péče. Portál, Praha 1999
- Matějček, Z. a kol.: Osvojení a pěstounská péče. Portál, Praha 2002
- Matějček, Z., Dytrych, Z.: Nevlastní rodiče, nevlastní děti. Grada publishing, Praha 1999
- Matoušek, O. a kol.: Práce s rizikovou mládeží. Portál, Praha 1996
- Primusová, H.; Vajnerová, I.: Jak chovat puberťáka. Ivo Železný, Praha 2003
- Vágnerová, M.: Vývojová psychologie I. Karolinum, Praha 2005
- Schoolerová, J. E.: Adopce, vztah založený na slibu. Návrat, Praha 2002

Poděkování:

Pěstounským rodinám, které se zúčastnily pilotního projektu „Program doprovázení náhradních rodin“, a všem ostatním náhradním rodinám, díky kterým vznikl celý projekt i tato brožura.

Středisku náhradní rodinné péče za odbornou podporu při realizaci projektu „Program doprovázení náhradních rodin“ a tvorbě této příručky.

Projekt „Program doprovázení pěstounských rodin – zavádění nového typu služby pro náhradní rodinnou péči“, v rámci kterého vychází tato příručka, byl podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti, Nadačním fondem J&T a Nadací Terezy Maxové.

Nadace Terezy Maxové

Děkujeme našim dárcům za jejich laskavou finanční podporu!

Dospívající dítě v náhradní rodině

Jana Frantíková, DiS.

Grafická úprava: Radka Motýlová
Foto: Jan Voběrek

V roce 2008 vydalo
Občanské sdružení Rozum a Cit
Jablonského 639/4, 170 00 Praha 7
Kontaktní adresa:
Komenského náměstí 1867, 251 01 Říčany
Tel: 323 605 782
e-mail: poradna@rozumacit.cz, sluzby@rozumacit.cz
www.rozumacit.cz

Vytiskla tiskárna T. A. Print, s.r.o.
Opatovická 18, 113 81 Praha 1

Všechna práva vyhrazena. Použité fotografie jsou pouze ilustrační.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována bez souhlasu majitelů práv.

© Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008
Foto © Jan Voběrek, 2007

*Být rodičem dospívajícího dítěte v dnešní době není snadné,
být rodičem přijatého dítěte, které dospívá, bývá ještě o něco těžší...
Největší dárek, jaký mu můžete do života dát je, že bude milované,
přijaté, respektované a ať se bude díť cokoliv,
budete mít pro jeho život vždycky naději a společně s ním
budete hledat dobré řešení konkrétní situace.*

Paní Jana Frantíková DiS. je maminkou 11 dětí, z toho 6 dětí je v pěstounské péči. Má velké zkušenosti s výchovou teenagerů; vychovává děti „bílé“ i romské, zdravé i postižené, děti, které do rodiny přišly v různém věku – od miminka až po adolescenta. Je to reálná pěstounka, která zná všechna rizika náhradní rodinné péče, řeší se svými dětmi řadu problémů, ne vždy s úspěchem, ale přesto je přesvědčená, že nová rodina, v případě, že biologická selhala, je tím nejlepším řešením pro dítě.